

השלמה לדברי המבוא על השאלה בענין לימוד חכמות חיצוניות*

האמנציפציה התפשטה בגרמניה במאה הי"ט, ועשתה שמות ביהדות שם; אין פלא שרבנים רבים שם פחדו ממנה. לא כן הרש"ר הירש. הוא ראה בה הזדמנות להחזיר את עטרת התורה ליושנה - תורה שניתנה ככלי לעיצוב העולם כרצון ה'. האמנציפציה תאפשר זאת בתנאי שיופץ חינוך תורתי נכון בין צעירי ישראל, חינוך שילמד אותם להבחין בין אמת ושקר בתרבות שסביבתם. באותה תרבות היה הרבה מן האמת, בעיקר במדעי הטבע, והרבה מן השקר, בעיקר במדעי הרוח. גישה זו של הרש"ר הירש נודעה בכינוי "תורה עם דרך ארץ".

הרש"ר הירש, ושותפיו בין רבני גרמניה, הנהיגו דרך חינוכית שתוצאותיה בהמשך היו מרשימות. לדוגמה: הונהג שם ביהדות החרדית שהבנים, אחר גמר לימודי תיכון, ילמדו שנה-שנתיים בישיבת פרנקפורט (שנוסדה ע"י רבי שלמה זלמן ברויאור, חתנו של הרב הירש), ואחר כך ילמדו באוניברסיטה. שם התארגנו אלה שהיו תמימי דעים בגישתם לקבוצות שחיוזו זו את זו במפגשים ובפרסומים תורניים, וכתוצאה מכך כמעט ולא הייתה נשירה מביניהם. בו בזמן המשיכו רבים מבעלי הבתים בקהילות חרדיות לקרוא "ספרות יפה" נוכרית - כמו רומנים - ולבקר בתיאטרונים. הרש"ר הירש, אע"פ שפירסם מאמרים על חשיבות התמסרות לתלמוד תורה בכלל ולבעלי-בתים בפרט, כנראה לא מצא לנכון להזהירם על ביקורי תיאטרונים וכד', והוא התרכז בתוכחתו במצוות מפורשות.

הרב שמעון שוואב (נולד בפרנקפורט בשנת תרס"ט) לא למד באוניברסיטה, אלא בישיבות במזרח אירופה. הוא ראה את תערובת ההתנהגויות הנ"ל, ולכן אין פלא שהבין כאילו הכל הוא חלק מאותה גישה של תורה עם דרך ארץ - וכמובן תערובת זו לא מצאה חן בעיניו. לכן פנה הרב שוואב לגדולי התורה בשאלה: האם מותר ללמוד באוניברסיטה? הוא קיבל תשובות מארבעה מגדולי הדור הקודם, ואלה מובאות בסוף ספרי 'שערי תלמוד תורה'. לאחרונה נתגלתה בגנזי 'בית הרב' בירושלים השאלה המקורית, שנשלחה במקביל גם לראי"ה קוק; היא התפרסמה ב'המעין' הקודם, ולה צירפתי דברי מבוא כנ"ל.

יהודה לוי

* בגליון 'המעין' הקודם עמ' 42-35 פורסמה שאלתו החשובה של הרב שמעון שוואב ז"ל, כולל דברי מבוא שכתבתי לצורך הבנת הרקע לשאלה זו; אולם החלק הראשון של אותם דברי מבוא, חלק שהיה חשוב במיוחד לצורך הבנת גישת הרב שוואב, נשמט. אני מודה כאן לעורך, הר"י קטן שליט"א, על נכונותו להדפיס את הדברים כאן.